

WITH

YOU*TH

Komunikační strategie genderově orientovaných témat u mladých lidí.

Zpráva z kvalitativního výzkumu

OBSAH

Úvod	1
Metodologie	2
Překážky ve výzkumu a jejich řešení.....	4
Etika výzkumu	5
Vybraná témata a jejich přínos pro plánovanou kampaň.....	6
„Jsem feministka a sexismus mi vadí“ aneb způsoby komunikace o genderových tématech mezi mladými lidmi	6
Hranice, za kterou už nejdu	10
Sociální média, škola a rodina	14
Implikace a doporučení pro kampaň	17
Literatura	20

ÚVOD

Zpráva, kterou nyní držíte v ruce, je výstupem kvalitativního výzkumu s mladými lidmi ve věku 15–20 let, jenž byl realizován v rámci projektu *WITH YOU*TH na cestě k aktivnímu občanství*¹. Projekt si klade za cíl prosadit genderovou rovnost jako součást výchovy vzdělávacího kurikula a dále pomocí kampaně na sociální síti Instagram cílí na posilování aktivního občanství u mladých lidí a prohloubení jejich znalostí v otázkách genderové rovnosti. Za tímto účelem byla realizována kvalitativní sonda, jejíž výstupy jsou popsány v této zprávě, která měla za cíl zjistit: a) postoje a názory mladých lidí (ve věku 15–20 let) na témata genderové rovnosti (např. trh práce, výběr školy a povolání, média a reklamy, rodinný život a dělba práce v domácnosti anebo téma genderově podmíněného násilí apod.); b) ne/ochotu aktivně se zapojit do občanských aktivit; c) osobní zkušenosti mladých lidí s genderovými tématy a jejich představy o pozici školy v kontextu genderové rovnosti a občanské participace. Realizovaly² jsme tak celkem 24 individuálních rozhovorů s mladými lidmi ve věku 15–20 let na výše uvedená témata. Zároveň jsme uskutečnily 10 individuálních rozhovorů také s vyučujícími, trenéry*kami a organizátory*kami volného času, abychom získaly pohled tzv. z druhé strany, jak je jim ne/umožněno se studujícími diskutovat o genderových tématech a zda oni sami vnímají seznámení studujících s genderovými nerovnostmi jako podstatné. A zajímalo nás, jak oni sami nebo škola podporují studující v občanských iniciativách. Cílem kvalitativního výzkumu je identifikovat ne/zájem mladých o genderová témata, zjistit, které je nejvíce zajímavá, a dále identifikovat způsob komunikace o genderových tématech, jenž je jim nejbližší, srozumitelný a pro ně zajímavý. Důležitou osou výzkumu jsou také projevy genderových stereotypů v životech mladých lidí, jejich osobní zkušenosti s těmito stereotypy a způsoby, jak na ně nahlíží.

Věříme, že tato kvalitativní sonda není jen diskusí o tom, jak mladí lidé v současnosti vnímají genderová témata a kde o nich čerpají informace, ale že tato kvalitativní sonda bude odrazovým můstkem pro další zkoumání genderové i občanské angažovanosti mladých lidí, pro jejich motivaci, aby respektovali hodnoty genderové rovnosti ve společnosti. V této zprávě nejsou pojednána všechna výzkumná témata, která z analýzy rozhovorů vykristalizovala, ale jde o témata, jež ukazují mezery v tom, kam zaměřit připravovanou kampaň, kde je potřeba ještě trochu osvěty a kde jsou genderové stereotypy stále silné.

---

1 Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Program je financován z Fondů EHP a Norska. Číslo projektu: 62500-2019-002-0016.

2 Rozhovory sbírala také Markéta Švarcová ze Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., proto je v celém textu uvedeno množné číslo, pokud se vztahují ke sběru dat a realizaci rozhovorů.

METODOLOGIE

V rámci kvalitativní sondy byly využity hloubkové individuální rozhovory s mladými lidmi ve věku 15–20 let. Celkem bylo realizováno 24 rozhovorů, a to během podzimu a zimy roku 2020 (viz tabulku 1). Trvaly cca 60 minut. Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit, jaké postoje a názory mají mladí lidé k vybraným genderovým tématům; určit, jakým jazykem o těchto tématech hovoří a prostřednictvím kterých kanálů (sociální sítě, média) získávají informace a jaká společenská témata obecně je nejvíce zajímaví. Vzhledem k zaměření celého projektu na občanskou participaci mladých lidí jsme se při rozhovoru soustředily také na to, zda (a do jaké míry) jsou mladí lidé ochotni zapojovat se do občanských aktivit, a pokud jim bylo 18 let, zda jsou politicky aktivní. Rozhovory se proto v první řadě zaměřily na diskusi o ne/rovnosti žen a mužů v oblastech, jako je trh práce, rodina, bezpečí, média, reklama nebo sport. Dále jsme se v rozhovorech soustředily na míru jejich občanské participace a na důvody, které je vedou k občanské participaci, nebo proč nejsou v této oblasti aktivní. Součástí hovorů byla rovněž debata o pozici školy a vyučujících k genderovým tématům a zda se cítí být studující dostatečně seznamováni (nejen) s genderovými nerovnostmi ve společnosti. Samozřejmě nás zajímala role a podpora školy v občanských iniciativách studujících. Jak bylo zmíněno, kvalitativní sonda slouží především jako podklad pro připravovanou kampaň, jejímž cílem je představení vybraného tématu z oblasti genderových nerovností, a to jazykem, stylem komunikace i kanály mediálního světa, které jsou mladým lidem nejbližší, a tak jsme s komunikačními partnery*kami diskutovaly také o tom, jaké téma a jaké zpracování celé kampaně by pro ně bylo zajímavé.

Tabulka 1 ukazuje přesnější charakteristiky komunikačních partnerů*rek. Věkově je cílová skupina dotázaných poměrně heterogenní (dotazovaly jsme se jak mladých ve věku 15 let, tak i 20letých). Ptaly jsme se však více dívek než chlapců, což může být způsobeno i zájmem o témata genderových nerovností spíše mezi dívkami. Komunikační partneři*ky zpravidla chodili na střední školu s maturitou nebo gymnázium a valná většina z nich navštěvovala školu v Praze, středních Čechách, Brně a v Jihomoravském kraji (mnoho z nich však bydlelo v menších městech nebo na vesnici):

Tabulka 1 – Charakteristiky komunikačních partnerů*rek (= mladí ve věku 15–20 let)

Cílová skupina – mladí ve věku 15–20 let

Pseudonym	Pohlaví	Věk	Vzdělávací instituce ³	Region
Patrik	M	17	SŠ	Středočeský
Tereza	Ž	17	SOU	Středočeský
Jana	Ž	16	SŠ	Praha
Zuzana	Ž	18	GYM.	Plzeňský
Kristýna	Ž	18	GYM.	Praha
Květoslav	M	15	GYM.	Středočeský
Lenka	Ž	20	GYM.	Praha
Lucie	Ž	17	SŠ	Praha
Jakub	M	18	GYM.	Plzeňský
Žofie	Ž	19	SŠ	Praha
Amélie	Ž	17	GYM.	Praha
Kateřina	Ž	18	GYM.	Středočeský
Klára	Ž	17	GYM.	Středočeský
Karel	M	17	GYM.	Praha

Radka	Ž	18	SŠ	Praha
Gustav	M	18	SOU	Středočeský
Anežka	Ž	16	GYM.	Jihomoravský
Marie	Ž	17	GYM.	Jihomoravský
Barbora	Ž	15	GYM.	Jihomoravský
Markéta	Ž	16	GYM.	Jihomoravský
Romana	Ž	16	GYM.	Jihomoravský
Jan	M	18	GYM.	Jihomoravský
Hubert	M	15	GYM.	Středočeský
Ondřej	M	20	VŠ	Jihomoravský

Výsledný výzkumný vzorek byl ovlivněn pandemií COVID-19. Kvůli nemožnosti se setkávat a z důvodu uzavření škol jsme nemohly prezentovat náš projekt na středních školách, především kvůli rekrutaci komunikačních partnerů*rek. Oslovily jsme vyučující na školách, kteří s námi v minulosti spolupracovali, s prosbou o šíření inzerátu mezi své studující. Bohužel se jednalo zejména o gymnázia. Náš inzerát na rekrutaci pomohl rozšířit mezi mladé lidi dále i náš hlavní partner nezisková organizace Nesehnutí, s níž jsme již dříve navázaly kontakt a spolupracovaly s ní v rámci jiných akcí, i zde převažovali studující gymnázií. Využily jsme rovněž metodu sněhové koule a požádaly komunikační partnery*ky o šíření rekrutačního inzerátu mezi své známé a přátele*přítekně. Jde tak o příčiny, které stály za homogenitou cílové skupiny s ohledem na typ školy a v místě bydliště/školy.

Pandemie COVID-19 měla vliv na způsob sběru dat. Za prvé, bylo původním záměrem realizovat nejen hloubkové rozhovory, ale i fokusní skupiny. Ty bohužel kvůli vládním nařízením v roce 2020 omezujícím pohyb více osob v jedné místnosti nebyly uskutečněny a místo nich se konaly individuální hloubkové rozhovory. Za druhé, bylo našim záměrem realizovat face-to-face rozhovory, což také znemožnila vládní nařízení eliminující setkávání a cestování, a rozhovory tak byly sebrány on-line, prostřednictvím platformy ZOOM a vždy se zapnutou kamerou na obou stranách. Pravděpodobně díky tomu, že komunikační partneři*ky měli výuku a další aktivity již delší dobu přesunuty do on-line prostředí, nikdo rozhovor on-line neodmítl.

Místo fokusních skupin jsme proto provedly navíc rozhovory s vyučujícími, trenéry*kami a organizátory*kami volného času. Máme k dispozici celkem deset rozhovorů (viz tabulku 2). Rozhovory trvaly cca 60 minut. V této skupině dotázaných jsme se zaměřily na to, jaký postoj má instituce, kde pracují, k otázkám genderových ne/rovností, v jakých předmětech nebo aktivitách mladé lidi seznamují nejen s genderovými ne/rovnostmi a jaké komunikační nástroje a styly k tomu využívají. Zjišťovaly jsme, do jaké míry chtějí a mohou (díky pravidlům dané instituce) rozvíjet debatu se svými studenty*kami o genderových nerovnostech v různých oblastech a zda vnímají ne/zájem ze strany studujících o tato témata. Soustředily jsme se také na podporu a motivaci jich osobně i dané instituce k občanské participaci.

Tabulka 2 – Charakteristiky komunikačních partnerů*rek (= vyučující, trenéři*ky, organizátoři*ky volného času)

Cílová skupina – učitelé*ky, trenéři*ky a organizátoři*ky volného času

Pseudonym	Pohlaví	Instituce	Region
Petra	Ž	volný čas	Středočeský, Vysočina
Renata	Ž	volný čas / trenérka	Středočeský
Martina	Ž	ZŠ	Středočeský
Monika	Ž	ZŠ	Středočeský
Jiří	M	SŠ / GYM.	Praha
Vojtěch	M	GYM.	Praha
Sandra	Ž	SŠ	Jihočeský
Sylvie	Ž	SŠ	Praha
Květa	Ž	GYM.	Praha
Václav	M	SŠ	Jihomoravský

I tyto rozhovory proběhly on-line prostřednictvím platformy ZOOM se zapnutou kamerou na obou stranách. A ani v této skupině dotázaných jsme se nesetkali s odmítavým postojem k on-line rozhovoru.

Všechny rozhovory byly přepsány do textové podoby a byly analyzovány za pomoci softwaru Atlas, t.i. Analýza rozhovorů následovala okruhy a témata probíraná během rozhovorů (viz výše). K analýze byla využita tematická analýza (Řiháček et al. 2013), kdy nejprve hledáme témata tak, jak se objevila v rozhovorech a sdružujeme je do tzv. tematických shluků (tj. spojení podobných témat). Následně jsou tematické shluky porovnávány a je analyzováno, zdali jsou shluky rozdílné, stejné, odporují si, doplňují se, zdali jsou v nějakém hierarchickém vztahu, jak často se vyskytují a u kterých komunikačních partnerů*rek apod. Poslední fáze analýzy je hledání nejsilnějších témat v rozhovorech, v jakém kontextu tato témata v rozhovorech vystupují a u jakých komunikačních partnerů*rek nabývají na významu. V tomto kroku se tedy soustředíme na jednotlivá témata / tematické shluky u konkrétních komunikačních partnerů*rek, na jejich způsob interpretace a na vzájemné porovnání interpretací témat mezi různými komunikačními partnery*kami.

Překážky ve výzkumu a jejich řešení

Jednou z větších překážek v této kvalitativní sondě pro nás byly dopady vládních opatření COVID-19. Jak jsem se zmínila výše, naším původním plánem bylo představovat projekt a výzkum na středních školách a rekrutovat tak komunikační partnery*ky tímto způsobem. Musely jsme proto využít alternativní způsob rekrutace prostřednictvím osob, které s námi v minulosti spolupracovaly nebo díky osobním známostem. Jak jsme se zmínila, tento způsob rekrutace se promítl do cílové populace, především do homogenity dotázaných v typu školy anebo v místě bydliště/školy. Další pobídkou, kterou bylo potřeba brát při plánování rozhovorů v potaz, byla realizace rozhovorů v on-line prostředí. Do této doby jsme vždy realizovaly rozhovory tváří v tvář a rozhovory on-line nebo po telefonu byly spíše výjimkou. Bylo tak nutné potenciální respondenty*ky seznámit s tím, že rozhovor bude on-line a že je potřeba zapnutá kamera – především kvůli důvěrnějšímu a příjemnějšímu prostředí pro rozhovor. Přesun dalších aktivit (např. školní výuky) do on-line prostředí však tomuto způsobu sběru dat napomohl.

Další pobídkou pro nás byla samotná cílová skupina – mladí lidé ve věku 15–20 let. Značnou pozornost jsme při přípravě scénáře a formulaci otázek věnovaly právě způsobu komunikace o těchto tématech s cílovou skupinou i tomu, jak konkrétně se na určitá témata budeme ptát, aby naše otázky byly jasné a srozumitelné. Před vstupem do terénu jsme scénář pro rozhovor probíraly s hlavním partnerem, neziskovou organizací Nesehnutí, ale také s dalším partnerem projektu, neziskovou organizací Nora. Obě již mají zkušenosti se způsoby a styly komunikace o genderových tématech s mladými lidmi. Během rozhovorů se nestalo, že by nějaké téma bylo pro mladé lidi neznámé nebo že by netušili, co si pod tím představit, naopak na všechny otázky jsme vždy získaly odpovědi.

Etika výzkumu

Vzhledem k tomu, že naši cílovou skupinou byli primárně mladí lidé ve věku 15–20 let, a protože velké části komunikačních partnerů*rek nebylo 18 let, bylo nutné věnovat značnou pozornost etice výzkumu. V informačním e-mailu jsme potenciálním komunikačním partnerům*kám vždy představily způsob vedení rozhovoru, probíraná témata, ale také způsob anonymizace a uložení dat. Vysvětlily jsme, že rozhovory jsou plně anonymizovány (stejně jako nahrávka), že se k nahrávce nebo přepisu rozhovoru dostane pouze druhá výzkumnice, která na projektu spolupracuje, a že nahrávka nebude poskytnuta třetí osobě a bude využita jen pro výzkumné účely. Zároveň jsme informovaly, že bude pořízen audiozáznam i videozáznam a samozřejmostí bylo, že se anonymizace vztahuje na oba typy záznamů. Před zapnutím nahrávání jsme proto znovu představily projekt a způsob anonymizace a zeptaly jsme se, zda je možné rozhovor nahrát, po souhlasu jsme komunikačním partnerům*kám znovu zopakovaly způsob anonymizace a požádaly je o ústní informovaný souhlas s pořízením nahrávky, se způsobem uchování dat a jejich anonymizací. Stejný způsob jsme zvolily také při oslovení i při realizaci rozhovorů s vyučujícími, trenéry*kami a organizátory*kami volného času. Všichni dotázaní souhlasili s nahráváním, a to i se zapnutou kamerou.

VYBRANÁ TÉMATA A JEJICH PŘÍNOS PRO PLÁNOVANOU KAMPAŇ

Další část textu bude věnována analýze rozhovorů s mladými lidmi a dále s vyučujícími, organizátory*kami volnočasových aktivit a trenéry*kami. Vzhledem k cílům kvalitativního výzkumu – poskytnout informace o tom, zda se mladí lidé ve věku 15–20 let zajímají o genderová témata, kde hledají informace, zda je škola s podobnými tématy seznamuje, a dále o míře jejich občanské participace – se následující část textu soustředí na vybraná témata z rozhovorů, která pomohou zaměřit plánovanou kampaň na Instagramu tak, aby byla zajímavá právě pro mladé lidi. Níže probíraná témata nejsou proto vyčerpávající analýzou všech diskusí, které jsme se všemi komunikačními partnery*kami vedly.

„Jsem feministka a sexismus mi vadí“ aneb způsoby komunikace o genderových tématech mezi mladými lidmi

V kapitole věnované metodologii bylo uvedeno, že jsme velký důraz kladly na samotný scénář a především jsme se zaměřily na to, abychom v debatě využívaly koncepty z oblasti genderových studií, které budou komunikačním partnerům*kám (15–20 let) jasné a srozumitelné. Chtěly jsme se tak vyhnout formulaci otázek typu „Byly na Vás někdy uplatněny genderové stereotypy, a pokud ano, tak od koho a jak?“, ale spíše jsme obecně diskutovaly o tom, zda komunikační partneři*ky vidí rozdíly mezi muži a ženami v oblasti reklamy, médií, sportu nebo trhu práce. A poté jsme se více vztahovaly v rozhovoru k nerovnostem, které komunikační partneři*ky v různých oblastech zmiňovali. V diskusi o genderových nerovnostech v různých oblastech komunikační partneři*ky zpravidla deklarovali rovnostářský přístup (tedy že nelze někoho hodnotit dobře nebo špatně jen na základě toho, zda je to muž nebo žena) a uváděli, že jde o schopnosti, dovednosti a talent každého člověka, nikoliv o jeho pohlaví, které určuje, jakou školu bude studovat, kde bude pracovat, jakou mzdu bude pobírat apod. Souhlasili tak, že v naší společnosti existuje celá řada genderových nerovností, na druhé straně však uváděli, že muži i ženy jsou ve své podstatě stejní, mohou dělat vše bez rozdílu pohlaví. Důraz na argument, že lidé by měli být a jsou hodnoceni na základě dovedností a schopností, do značné míry koreluje s věkem komunikačních partnerů*rek (15–20 let), neboť neměli s mnoha probíranými oblastmi (trh práce, vyjednávání mzdy, kariérní růst, dělba práce v rodině apod.) vlastní zkušenost. Tento přístup plný tolerance a pochopení může však být podle jednoho z dotázaných vyučujících založen spíše na lhostejnosti k určitým tématům a společenským otázkám, než na rovnostářském přístupu:

Ale obávám se, že to berou povrchně, že je to ve finále maska lhostejnosti. Že si myslí, nám je to jako jedno, ať si žijou po svém a ať nám nic necpou a my jim taky nic nebudeme cpát. Ale to je trošku zástěrka pro to, že je nějaký témata prostě nezajímají. Že je jim to jedno. (Vojtěch)

Samotné rozhovory s mladými lidmi názor Vojtěcha ilustrují, neboť v jejich výpovědích byl znatelný silný individualismus. Který se samozřejmě může překloupat v názor, že každý má právo dělat si to chce, ale zároveň může jít, jak uvedl Vojtěch, o masku lhostejnosti. Přístup mladých lidí k určitým tématům (např. tolerance homosexuálů jejíž součástí je i názor, ať to ale „nikomu necpou“) nebo jejich nízké míra občanské participace spíše indikuje, že rovnost a právo dělat si co chci (bez ohledu na pohlaví, etnicitu apod.) není pro ně důležitou hodnotou.

Názor, že každý se rozhoduje sám za sebe, byl ve výpovědích komunikačních partnerů *rek patrný např. v debatě o sexuálních menšinách a LGBTQ komunitě, kdy sexuální orientace i genderová identita byla mla-

dými lidmi vnímána jako osobní volba, ne jako tlak společnosti k přijetí genderové / sexuální identity. Zatímco tolerantní a rovnostářský přístup byl deklarován komunikačními partnery*kami v oblasti sexuality, sportu nebo výběru školy a profese, tak argument, že bych měl/a dělat to, co umím a dělat chci, již nebyl natolik silný v debatě o genderové dělbě práce v rodině (tedy jaké role má plnit žena a jaké role má plnit muž). Na otázku, jaké role tradičně zastávají ženy a muži v rodině, všichni dotázaní odpověděli, že muž vydělává a zajišťuje finančně rodinu a žena pečuje o rodinu (vaří, uklízí a stará se o děti). V další debatě o tom, že se v současnosti projevují určité změny (že se apeluje více na muže, aby se zapojili do péče o děti a domácnost, a že už máme zavedenou otcovskou dovolenou, aby otec mohl být doma alespoň několik dnů s narozeným dítětem), všichni s těmito změnami souhlasili a považovali je za krok správným směrem. Výpovědi ale indikují, že přijatelná pro ně byla především ta situace, kdy se pomůže např. ženě s péčí o děti nebo s vařením, nebo souhlasili s tím, že dnes do rodinného rozpočtu přispívají oba (žena i muž), vyhovující proto pro ně byla situace, kdy se oba podílejí jak na péči o děti a domácnost, tak i o finance. Spíše nepředstavitelná pro ně byla situace úplné reverze genderových rolí v rodině (kdy by byl muž v domácnosti a žena by zajistila rodinu finančně):

Podle mě velká část společnosti tím (pozn. že muž pečuje a žena vydělává) hodně opravdu opovrhuje. Protože si potom řeknou, no ten chlap, to není chlap, to je baba a že nechává na té ženské jít ven a vydělávat. (Amélie)

Pokud se někdo k reverzi genderových rolí v rodině vyhradil, pak to byly dívky. Reagovaly tak, že ženy pečovat o dítě chtějí, že se toho nechtějí úplně vzdát a že je to pro ně pozitivní zkušenost, kterou chtějí mít v budoucnu také:

Já si myslím, že spíše žena má k tomu dítěti větší hormonální pouto, protože ho porodila a odnosila ho, a že to může být nějak biologicky podmíněné (...) Ale já třeba si dokážu představit, že bych byla ta žena, která by byla doma a starala se o děti. A chodila bych třeba jen na částečný úvazek do práce a peníze by obstarával spíš ten muž. (Kristýna)

Analýza diskusí o rolích mužů a žen v rodině ukázala, že za prvé, je přijetí tradičního genderového modelu u komunikačních partnerů*rek ovlivněno tím, že i jejich rodiny realizují tradiční model muž-živitel a žena-pečovatelka, tedy že tento model vidí u rodičů, i když z výpovědí bylo patrné, že i v jejich rodinách se projevují určité změny v tradičních genderových rolích, ale jen velmi zřídka a ne nikterak intenzivně (např. že táta pomáhá s vařením, když je máma v práci, nebo že občas táta vypere – jde přesně o ty situace, kdy manželé nebo partneři sdílejí rodinné a domácí povinnosti a které dotázaní hodnotí jako přijatelné a v pořádku). Za druhé, analýza ukázala, jak silně zakořeněný model dělby práce v domácnosti podle pohlaví je i mezi mladými. Mladé dívky se poměrně často setkávají se stereotypem ženy pečovatelky (a to mezi vrstevníky, ve škole i v rodině). Mladé dívky, de facto i mladí chlapci, kteří jsou při takovém jednání přítomni, jsou zase a znovu utvrzováni, že tradiční role ženy v rodině je role pečující. Pro další práci s mladými lidmi by bylo vhodné zaměřit pozornost na prolamování stereotypu ženy pečovatelky a muže živitele a ukázat, že sdílení pečujících závazků, péče o domácnost i finance v rodině jsou jednou z možných cest v rodinném životě.

Dále pro nás bylo v rozhovorech překvapující, že komunikační partneři*ky sami v odpovědích využívali koncepty jako gender, feminismus, stereotypy, v menší míře emancipace, sexismus, patriarchát apod. V rozhovorech jsme proto navrhovaly, aby nám komunikační partneři*ky sdělili, co si pod těmito koncepty představí (především nás zajímalo jejich pojetí genderu). Téměř všichni dotázaní nám představili svoji definici genderu a téměř všichni koncept genderu spojovali s pohlavím a sexualitou. Velice často gender dávali do souvislosti s tím, zda se lidé cítí být ženou, nebo mužem, se sexuální přitažlivostí ke stejnému nebo opačnému pohlaví. Mnozí z nich rovněž gender přímo spojovali s LGBTQ, tedy že neexistují pouze dva gendery (mužský a ženský), ale že jde spíše o to, jak se konkrétní člověk cítí. Ačkoliv v definicích genderu

dotázaných nebyla explicitně využita klasická definice, že zatímco pohlaví je dáno biologií, tak gender je společenský konstrukt, přesto výpovědi dotázaných ukazují, že mladí vnímají gender jako velmi proměnlivý, fluidní a variabilní. Může jít o cestu, jak mezi mladými bořit genderové stereotypy, které je obklopují, protože pokud již nyní jsou přesvědčeni, že mužský nebo ženský gender je proměnlivý, pak genderové stereotypy nevyvěrají z naší biologické podstaty, ale jde o to, co nám přisoudila společnost a co se od nás jako žen a mužů očekává. A očekávání se může změnit.

Mnohem více ve svých výpovědích koncepty genderových stereotypů (jako je gender nebo feminismus) využívaly spíše mladé ženy, než mladí muži. Pouze u žen jsme se setkaly s tím, že se explicitně sebeidentifikovaly jako feministky a uvedly, že sdílejí názor, že genderové stereotypy uplatňované na ženách je určitým způsobem srážejí a znevýhodňují:

Mně vadí, že lidé mají předsudky třeba vůči vysoce postavené ženě. A taky mi teda hodně vadí názor lidí na feminismus (...), třeba v tom, když mi jednou spolužačka řekla, že nevypadám jako feministka, že by to spíš řekla do jiné spolužačky, která nenosí podprsenku. (Anežka)

Mně to prostě vadí, když do mě začnou jet nějak stereotypně. Prostě mi vadí stereotypy. Já jsem docela feministka a nesnáším sexisty. (Markéta)

Jak ukazuje výpověď Anežky, mladé ženy sebeidentifikaci sebe jako feministky vůči okolí neskrývají, ale spíše než k rodině tuto svoji roli prezentují vůči svým přátelům*přítečkyním a vrstevníkům*nicím. Z rozhovorů vyplývá, že rodiče mladí lidé často viděli jako zastánce*kyně některých tradičních hodnot, a to i v oblasti genderových rolí, zatímco vrstevníky*nice spíše vnímají jako ty, kteří s nimi sdílejí stejné hodnoty a názory, a očekávají, že se spíše zde dočkají přijetí. Ve svých výpovědích totiž mladé ženy definovaly přátele*přítečkyně a vrstevníky*nice jako sociální bublinu sdílející stejné názory. Určitě jsou mladí lidé ve věku 15–20 let progresivnější než starší ročníky, vzhledem k definici sebe jako feministky a prezentace této role směrem k přátelům a blízkému okolí, ale zároveň je patrné, že i blízké okolí a přátelé*přítečkyně musejí sdílet podobné názory a hodnoty, být genderově senzitivní a uznávat znevýhodnění žen i mužů ve společnosti. Na druhou stranu to, že si „dovolí“ se sebeidentifikovat jako feministka právě v genderově senzitivní sociální bublině, naznačuje, že mladé ženy vnímají, že obecně ve společnosti stále převládají názory, o nichž mluvila Anežka, a to, že být feministkou je něco, co je lepší v určité skupině lidí spíše skrývat. Je nutné znovu zopakovat, že valná většina našich komunikačních partnerů*rek pocházela z větších měst a studovala na gymnáziu a lze tak očekávat, že progresivnější názory ohledně definice sebe jako feministky jsou u této skupiny pravděpodobnější než u těch, kteří bydlí na malém městě, chodí sem do školy a případně navštěvují učiliště. Toto bude bráno v potaz v poslední kapitole nazvané *Implikace a doporučení pro kampaň*, jež shrnuje poznatky z výzkumu a předkládá návrhy pro kampaň na sociální síti Instagram.

S komunikačními partnery*kami jsme během rozhovoru také řešily, zdali se baví o genderových tématech. Výpovědi ukazují, že jsou to spíše mladé ženy, které probírají genderová témata. Jak bylo již řečeno, nejvíce o těchto tématech hovoří s přáteli*přítečkyněmi a vrstevníky*nicemi, se kterými sdílejí podobné názory a hodnoty. Anežka nebo Markéta, jež se hned v úvodu rozhovoru definovaly jako feministky, nám popsaly události, v jakém kontextu se v jejich sociální bublině baví o genderových tématech. Popsané situace ale spíše ukazují, že hovory o genderu zachycují spíše zvýraznění a uplatnění genderových stereotypů vůči ženám než diskusi, kde by byly genderové stereotypy podrobeny kritice, jak ukazuje výpověď Anežky:

Většinou se dostaneme k tomu (pozn. k diskusi o genderových tématech) tak, že se dostaneme ke vztahům, že se třeba zmíní problém, že muži si dovolují na ženy, a pak už se to rozvine v debatu, co se očekává od holek a kluků (...). Že muž třeba bude ten hlavní, kdo bude živit rodinu, že prostě musí být trochu dominantní, nebo takový ten, co udělá ten první krok. Taky pak si muž může k ženě dovolit víc. Takhle to má naše společnost nastavený. No a holka by měla být hodná a taková jako, nevím, jak to říct, jako že musí poslouchat. (Anežka)

Mezi mladými lidmi očividně rezonují genderová témata nebo diskutují genderové stereotypy. Mladí lidé jsou schopni upozornit na genderové stereotypy a rozpoznat, kdy jsou na ně nebo okolí uplatňovány. I proto je zde prostor pro další osvětu nejen v tom, jak rozpoznat genderové stereotypy ve společnosti, ale i v tom, jak na takové situace reagovat.

Jak ukázaly výpovědi komunikačních partnerů*rek, v rodinách se genderová témata zpravidla neřeší a často je za tím vnímání rodičů a prarodičů jako těch „z jiné generace“. Mladí lidé vnímají, že pro jejich rodiče a prarodiče genderové nerovnosti nejsou důležitým tématem nebo jsou pro ně tématem neznámým. V tomto ohledu by mohla škola hrát důležitou roli v tom, jak děti naučit rozeznat genderové stereotypy, jak je neuplatňovat a jak řešit situace, když jsou využity vůči nim. Bohužel z výpovědí dotázaných mladých lidí nevyplývá, že by jim ve škole byly představeny genderové a jiné nerovnosti ve společnosti, jejich původ a možnosti nápravy. Nejsou jim tak dány nástroje, které by mohli převést do svého každodenního života. Postoj školy k tomu, že nezahrne genderová témata do výuky, odráží hodnotový systém společnosti, kde není znevýhodnění žen a mužů považováno za problém, natož aby se hledala řešení nebo vytvářela opatření, která genderová znevýhodnění budou eliminovat. Tento přístup se promítá jak do samotného vzdělávacího kurikula budoucích pedagogů*nic, tak i do rámcových/školních vzdělávacích programů nebo do přístupu k výuce společenských věd.

Hranice, za kterou už nejdu

Během rozhovoru jsme s komunikačními partnery*kami prošly celou řadu oblastí (společenská očekávání od mužů/žen, trh práce, nerovné odměňování, zobrazování žen/mužů v médiích, dělba práce v rodině a životnosti, výuka ve škole a motivace dívek/chlapců k výběru oborů, pocit bezpečí a strach z napadení), kde jsme s dotázanými řešily nejen to, zda tu vidí znevýhodnění žen nebo mužů, ale také konkrétní projevy znevýhodnění a jejich osobní zkušenost. Z rozhovorů jasně vyplývá, že mladí muži i mladé ženy jsou vystavovány genderovým stereotypům, které mají za cíl formovat jejich chování směrem k ideálu mužského nebo ženského genderu. Mladé dívky však byly vnímavější vůči tomu, že se k nim genderové stereotypy dostávají – např. zmiňovaly, že jim někdo řekl, že jako dívky na něco nemají, že byly spojovány s péčí o děti, nebo hovořily o tzv. dvojím metru v tom, jaké chování je u chlapců tolerované, ale u dívek negativně hodnocené:

Třeba od profesorů jsem slyšela takový ty řeči jako „Chovej se slušně, ty se budeš jednou starat o rodinu, ty budeš jednou muset umět vařit“ (...). Třeba pár dnů zpátky se nás učitel zeptal na hodině, co má kdo k obědu, když je škola a jídelna zavřená, a většina kluků řekla „Máma uvaří“ nebo: „Rodiče uvaří.“ A pak jedna holka řekla, že ona neumí vařit, tak se na ní všichni koukali: „Ty neumíš v šestnácti letech uvařit?“ (Jana)

Já jsem chodila dřív na soukromou školu a tam bylo pravidlo, že jsme se nesměly oblékat nějak vyzývavě, a hodně se řešilo, co máme na sobě anebo jak moc jsme namalované. A u kluků se tyhle věci nikdy neřešily (...) přišlo mi, že mohli dělat větší rozruch. Většinou to bylo tak, že se nad tím mávlo rukou, že jsou to kluci, že to vlastně mají v povaze. A že můžou být třeba hlasitější i sprostí. Nebo já jsem to tak vnímala, že holky byly mnohem víc kárané. (Zuzana)

Výše uvedené citace ukazují, že mladé dívky jednak dokážou spíše identifikovat genderové stereotypy, jednak jsou schopné je identifikovat ve svých zkušenostech nebo v situacích, v nichž se ocitly. To, že mladé dívky dokážou odhalit, kdy jsou na ně genderové stereotypy uplatňované, ale také jaký to má důsledek, měla u mnohých vliv na to, že se vůči určitým předsudkům a stereotypům snažily bránit. Viz příklad Zuzany zmiňující se o dvojím metru, jímž bylo poměřováno chování dívek a chlapců, a v debatě o tom, zda škola má školní psycholožku / školního psychologa a zda ona sama využívá jejich služeb, uvedla, že řešila s psycholožkou chování jednoho z učitelů, jehož přístup k dívkám byl zesměšňující a devalvující. Zároveň výpovědi mladých dívek odhalují důležitou skutečnost, že mladé dívky jsou vnímavější a kritičtější k hodnocení jejich chování, vzhledu nebo zájmů, a to především tehdy, pokud v centru onoho hodnocení stojí argument, že jako dívky něco nemohou, že by se jako dívky měly chovat určitým způsobem nebo že jsou pod větší kontrolou. Jinými slovy, pokud jakékoliv hodnocení spočívalo v tom, že jsou dívky, vnímaly taková hodnocení velice kriticky. Jednou z výjimek, kdy ve výpovědích mladých dívek nebyla patrná kritika nebo vyhraněnost vůči genderovému stereotypu na ně uplatňovaného, byl stereotyp ženy pečovatelky. A přitom se tento stereotyp ve výpovědích mladých dívek objevil v diskusích o různých tématech, např. a) když jsme rozebíraly společenská očekávání od mužů a od žen, jedno z prvních očekávání od žen, jež všichni, tedy i mladí muži uvedli, byla starost o druhé, péče o děti a rodinu, empatie apod.; b) dále se stereotyp ženy pečovatelky projevil v diskusi o situacích, kdy byly vystaveny nějakému hodnocení, jehož součástí byl argument, že něco ne/může, protože je žena, tak i zde byl zjevný názor, že to, co by žena měla v životě dělat, je starat o děti a rodinu – viz příspěvek Jany, jež měla tuto zkušenost s vyučujícím ve škole; dokonce je na ně tento stereotyp uplatňován také vrstevníky – muži, kdy některé komunikační partnerky uvedly, že v legraci jim někdy v debatě jejich kamarádi řeknou, že něčemu nerozumí a ať jdou radši k plotně a učí se starat o rodinu; c) dále se stereotyp ženy pečovatelky vyskytl v diskusi o nerovnostech na trhu práce, kdy komunikační partnerky také zdůrazňovaly, že se ženy nedostanou do rozhodovacích pozic nebo do nějakých profesí

právě z toho důvodu, že mají malé děti. Popis těchto situací byl pouhou deskripcí faktu, nenásledovalo vyhranění nebo kritika jako u jiných probíraných genderových stereotypů. Je zřejmé, že pro mladé dívky je téma péče o děti a rodinu vzdálenou budoucností, takže pečující povinnosti žen popisují prostřednictvím interpretací, jež slyšely nebo si přečetly nebo na základě zkušeností jejich matek. Ale vzhledem k tomu, že se stereotyp ženy jako pečovatelky v jejich výpovědích objevoval stále znovu a v různých kontextech, spíše indikuje, že jde o silně zakořeněný stereotyp, s nímž se mladé dívky setkávají dlouhodobě a také jej slýchají od různých aktérů (rodina, škola, vrstevníci). I zde se tedy otevírá prostor pro osvětu a vzdělání mladých lidí ve věku 15–20 let s cílem polemizovat, zda péče o děti je něco, co je ženám skutečně vrozené a jde tedy o „ženskou práci“, kterou muži nevykonávají.

Již jsem uvedla, že dívky byly senzitivnější při odhalování genderových stereotypů v určitých situacích nebo chováních, takovou senzitivitu vůči genderovým stereotypům ve společnosti (v tom, zda jsou na mě uplatňovány a taková situace mi není příjemná) ve výpovědích mladých mužů nenajdeme. Většina dotázaných mladých mužů nám popsala oblasti, kde vnímají znevýhodnění především žen (nikoliv mužů), identifikovali tak některé genderové stereotypy (velice často se objevoval stereotyp pečující ženy a muže živitele a téma znevýhodnění žen na trhu práce), ale nikdo z nich nevypověděl, že by měl zkušenost s tím, že by na něj byl uplatňován jakýkoliv genderový stereotyp a taková situace mu byla nepříjemná (neříkali, že by jim vadilo hodnocení, kdy v jeho centru byl argument, že jako muž něco může nebo ne). Teprve v pokročilejší fázi rozhovoru, kdy jsme se znovu vracely k genderovým stereotypům a kdy jsme explicitně představily situace, kde se dotázaní mladí muži mohli setkat s genderovými stereotypy (např. hodnocení, že kluci nebrečí nebo nemají být padavky), se rozpovídali o situacích, kdy těmto hodnocením byli vystaveni. Velice často se jednalo o sport, kdy jim trenér nebo učitel tělocviku řekl, že se mají vzmužit, aby podali lepší výkony, a nebrečet, protože to kluci nemají, kvůli prohranému zápasu nebo že jim něco nejde:

T: A setkal jsi se někdy s nějakou situací, kdy by ti někdo říkal, že jako kluk bys na to měl mít koule nebo že kluci nebrečí?

R. No, tak to je jasný, že jsem se s tím setkal. Třeba na fotbale mi to říkal trenér, ale já to moc neřešil, nebo nevím, možná mi to bylo v té chvíli jedno (...) ale podle mě to řekl, aby mě nabudil. (Květoslav)

T: A setkal jsi se někdy s nějakou situací, kdy by ti někdo říkal, že jako kluk bys na to měl mít koule nebo že kluci nebrečí?

R: Jo někdo mi řekl, abych se vzmužil nebo abych nebrečel. Nebo abych byl odvážnej a vydržel. Ale to se podle mě říká pro povzbuzení. (Hubert)

Tomuto hodnocení všichni dotázaní mladí muži rozuměli jako motivaci pro to být lepší, rychlejší, úspěšnější a víc na sobě takzvaně pracovat. Zatímco u dívek podobná hodnocení založená na genderovém stereotypu byla přijímána kriticky, že jsou tlačeny do něčeho, co nejsou nebo nechtějí dělat, u chlapců to byl impuls k tomu, aby se zlepšili. Jde o projev toxické maskulinity, kdy mladí muži přijímají a integrují do svého chování premisu o neprojeování emocí, o snaze být nejlepší a být silným mužem. A tento aspekt toxické maskulinity může být zase a znova v jejich dalším životě (v práci, v partnerství, v rodinném životě apod.) uplatňován a posilován.

Výpovědi mladých mužů ukazovaly na projevy toxické maskulinity v jejich každodenním životě, proto se zastavme krátce u definice toxické maskulinity. Obecně je maskulinita spojována v západních zemích s vlastnostmi, jako je nezávislost, soutěživost, živitelství a nezranitelnost (Cleary 2012). A jde zároveň o vlastnosti, jež jsou součástí definice hegemonní maskulinity, maskulinity, jež je žádoucí. Opačné vlastnosti, jako jsou závislost, poddajnost, péče a zranitelnost (které jsou tradičně spojovány se ženami), jsou samozřejmě v kontextu maskulinity vnímány nejen jako nežádoucí, ale taktéž jako devalvující. Muži, kteří tyto vlast-

nosti mají nebo je praktikují, jsou často vnímáni jako méně mužští, jako zženštilí (Yankov 2020). Součástí nejen hegemonní maskulinity je proto silná homofobie a určitý strach mužů z toho, aby nebyli označeni jako zženštilí nebo jako homosexuálové (Waling 2019). Vlastnosti jako nezávislost, soutěživost apod. jsou rovněž součástí pojetí toxické maskulinity, jež má však ještě jiná specifika. Mnozí výzkumníci/ice (viz např. Messerschmidt 2012) spojují toxickou maskulinitu pouze s negativními rysy a aspekty hegemonní maskulinity projevující se v potřebě mužů dominovat nad ženami i ostatními muži. V této práci vycházím z definice toxické maskulinity od Terryho Kuperse (2005), jenž ji nedefinuje pouze jako soubor negativních vlastností mužů vedoucích k dominanci, násilí, homofobii apod., ale naopak ukazuje, že maskulinita v sobě obsahuje pozitivní nebo neutrální charakteristiky, které se ale mohou v určitém společenském, kulturním a genderovém kontextu projevit negativně, např. ve formě násilí, dominance apod. T. Kupers (2005) mezi pozitivní a neutrální vlastnosti maskulinity řadí soutěživost, soudržnost s ostatními muži i potřebu mužů finančně zajistit rodinu. Součástí toxické maskulinity jsou však podle autora také negativní rysy, jako jsou potřeba dominance, kontroly, strach ze závislosti na druhých, lhostejnost vůči pocitům ostatních a potlačování vlastních emocí. A především tyto negativní rysy jsou základem pro toxickou maskulinitu, jež se projevuje v homofobii, sexismu, misogynii, sexuálním násilím apod. Kupers (2005) k pojetí toxické maskulinity dodává, že je žádoucí eliminovat její projevy nejen směrem k ženám a k jiným mužům, ale také vůči samotným mužům, neboť takové vlastnosti jsou pro muže, jejich psychiku, naprosto dysfunkční a ohrožující. Stephen M. Whitehead (2019) se ve svém výzkumu zaměřoval na to, kdo jsou hlavními mediátory toxické maskulinity v současné společnosti. Podle jeho názoru jde o jazyk, diskurs a způsoby komunikace o určitých tématech nebo situacích. Autor předpokládá, že pokud od dětství v malých chlapcích podporujeme určité vlastnosti (hegemonní maskulinity), zatímco jiné eliminujeme (prostřednictvím způsobu, jak s nimi komunikujeme, jaký diskurs o určitých tématech zvolíme, jaké vlastnosti v komunikaci zdůrazníme, za jaké chování muže pochválíme a které naopak devalvujeme), vede to pouze k tomu, že muže od dětství zase a znovu vystavujeme diskursu toxické maskulinity. Zdánlivě nevinné hodnocení chování, že kluci nebrečí, že kluci nemají být padavky, ale mají se vzmužit, to všechno od útlého dětství v mužích podporuje snahu dostat ideálu „pravého muže“, jenž je silný (fyzicky i mentálně), soutěživý, dravý až agresivní, dominantní a nezávislý. Tato slovní hodnocení mužům zabráňují projevovat vlastnosti zpravidla spojované s femininitou, jako jsou emoce (pláč) nebo ukázání slabosti a závislost na druhých. Odtud je jen krůček k tomu, aby v mužích zakořenila homofobie a strach z toho, že projev emocí nebo uznání závislosti na jiných osobách je nutně v očích ostatních definuje jako méně maskulinní, zženštilější a jako gaye.

Nejen ve výpovědích, kdy byli mladí muži vystaveni názorům ze strany trenérů nebo vyučujících, že mají být silní, vzmužit se apod. byly přítomny aspekty toxické maskulinity. V jejich výpovědích velice často zazníval dále také názor, že jako muži nemají projevovat emoce ale být spíše racionální, mají být soutěživí a nemají horlivě pečovat o svůj vzhled (čti nemají být zženštilí). Právě důraz na to „nebýt zženštilý“ (tedy nechovat se tak, jak se očekává spíše u žen – projevovat emoce, starat se o svůj vzhled nebo věnovat se tanci, vaření apod.) a zejména odstup od otázky homosexuality byly dalším výrazným rysem vyjádření komunikačních partnerů. Narace komunikačních partnerů nebyly útočné ani kritické vůči homosexuálům nebo LGBTQ komunitě, ale spíše se tu projevila snaha chovat se tak, abych nemohl být nařčen z toho, že jsem součástí této komunity. V debatách o různých oblastech (trh práce, média, sport apod.) dívky i chlapci uváděli, že existují typické sporty, role v reklamách a výrobky nebo profese, které jsou spíše ženské nebo spíše mužské. Jak dívky, tak chlapci se shodli na tom, že pokud dívka vykonává něco, co je typicky mužské (např. hraje hokej, studuje IT anebo se zajímá o fyziku), tak je vnímána jako někdo, kdo si jde za svým a uskutečňuje něco, co ji baví, bez ohledu na to, co si myslí ostatní, je vlastně vzorem. Ale pokud se chlapec věnuje něčemu, co je typicky ženské (např. cvičí balet, zajímá se o módu a používá kosmetické přípravky nebo hraje v reklamě na kosmetiku), tak se žádného podobného uznání nedočká, naopak je kritizován. Komunikační partneři*ky vnímají, že pokud muž vykonává něco, co je tradičně spojováno se ženami, je zde velice jasná hranice, co je ještě v pořádku, a co už je za touto hranicí. Toho, co je v pořádku, je především v názorech mladých mužů opravdu málo (např. pokud muž hraje v reklamě na rodinné auto, je to v pořádku; pokud je muž kuchař, je to v pořádku; ale pokud má zájem o kosmetiku, oblečení a svůj vzhled, už je za hranicí). Definice prostoru

za hranicí je spojována se zženštilostí a s tím, že kdo se takto chová, musí být nutně homosexuál. Opět se zde projevuje toxická maskulinita, snaha být silným, nezávislým mužem bez projevu emocí, která vede mladé chlapce k odmítnutí všeho, co je jejím opakem, tedy všeho, co je ženské, a ke strachu z toho, že pokud v sobě mají něco ženského, pak jim „hrozí“ nálepka „je gay“. V rozhovorech nikdy nezazněly homofobní výroky, ale přesto byl znatelný distanc od všeho, co je v naší společnosti s komunitou homosexuálů spojené. To se projevilo také v debatě o právech menšin a o LGBTQ – zatímco dívky deklarovaly toleranci (buď založenou na tom, že je na každém z nás, kdy se cítíme šťastní a koho chceme mít za partnera*ku, nebo mluvily o tom, že v nejbližším okruhu přátel mají i někoho z LGBTQ komunity), tak u chlapců bylo patrné, že vědí, že existuje LGBTQ komunita, že někoho z komunity znají (nejde však o blízké přátele) a že jim nevadí, když se někdo veřejně k této komunitě hlásí, ale opět byla jasná hranice jejich podpory LGBTQ ve formě neúčasti na akci Prague Pride a podobných a v neochotě být v přítomnosti dvou mužů, kteří se drží za ruce nebo se líbají. Projevila se zde maska lhostejnosti o které mluvil jeden z dotázaných učitelů Vojtěch – mladí muži LGBTQ komunitu vnímali jako něco, co existuje, ale čeho nechtějí být součástí a nemají zájem ani o to, aby jim tato komunita „cpala své názory“.

Kvalitativní sonda ukázala, že mladé dívky jsou citlivější vůči genderovým stereotypům, a to i v případě, když jsou uplatňovány na ně, a zároveň se k takovým situacím stavějí kriticky. Pokud dívky jednájí mimo genderové stereotypy, je to často ostatními mladými lidmi považováno za hodné uznání. Samozřejmě i v tomto případě byly komunikačními partnery*kami pojmenovány určité hranice (např. žena pracující na hutích, tedy v práci, která je fyzicky velmi náročná), ale mantinely, jež dívky obklopují, jsou mnohem širší a umožňují jim do určité míry přijmout některé dovednosti a vlastnosti přisuzované mužům. Mladí muži si uvědomují, že muži a ženy nemají vždy stejné šance, ale nepocítují, že by v nich byli oni jako muži někdy znevýhodnění nebo hodnoceni pomocí genderových stereotypů. Jejich výpovědi indikují, že mantinely, které stanovují, jak se jako muži mohou chovat, aniž by byli označeni za méně maskulinní nebo za homosexuála, jsou mnohem užší. A i z tohoto důvodu je důležité zaměřit se na mladé muže, jak se jako muži vnímají, a pokusit se rozšířit tyto mantinely tak, aby i to, co je spojováno s ženstvím mělo v mužském světě váhu a hodnotu, a aby muži, kteří nechtějí participovat na toxické maskulinitě v podobě důrazu na soutěž, sílu a neprojevování emocí, tak mohli učinit beze strachu, že budou označeni za méně maskulinní.

Sociální média, škola a rodina

S vyučujícími, trenéry*kami a organizátory*kami volného času jsme diskutovaly nejen o tom, jak oni sami vnímají genderové rozdíly a v jakých oblastech, ale také o tom, zda se toto téma dostává do výuky nebo do spolupráce s mladými lidmi, popřípadě jak. Všichni komunikační partneři*ky potvrzovali, že v české společnosti existují rozdíly mezi muži a ženami, diference byl však v tom, v jakých oblastech viděli největší odlišnosti nebo znevýhodnění (často se to vztahovalo obecně k trhu práce a výběru povolání nebo k reklamám) a jaký důraz na genderové nerovnosti kladli. Rozhovory s těmito komunikačními partnery*kami ukázaly, že dokážou odhalit genderové stereotypy v chování nebo postojích mladých lidí. Například Petra uvedla, že když na táboře dětem zadají úkol sehrát divadelní scénku, kde hlavním tématem je rodina, tak každý rok se objeví výstup, kdy dívky hrají ženu v domácnosti, která pečuje o děti, domácnost a do toho uklízí a chlapec hraje muže, který přijde domů z práce s unaveným výrazem, lehne si, otevře si pivo a chce mít klid a odpocívat. Nebo Monika vypověděla, že:

Vidím na hodině, že ty holky nemají takovou odvahu vyjádřit svůj názor a ti kluci jsou přece jenom takový průbojnější, že prostě řeknou, co si myslí (...). A holky jsou takové důslednější, co se týče psaní poznámek, ale ti kluci to mají na háku. (Monika)

Výpovědi, kde nám komunikační partneři*ky popisovali, kde konkrétně mezi mladými muži a ženami vidí nerovnosti, bylo mnoho. Nicméně když jsme se dotázaly, jestli to vlastně vnímají kriticky nebo negativně (např. to, co popsala Petra, jestli se může projevit v pozdějším životě a v reprodukci genderových stereotypů), a pokud ano, tak jaké mají nástroje nebo strategie, co s tím dělají, tak většina z dotázaných nevěděla, co by se s tím mohlo dělat. Monika mluvila o tom, že se snaží v hodinách dávat dívkám prostor a vyvolávat je, aby je podpořila a naučila to, že mohou být aktivní a vyjádřit svůj názor. Petra zmínila, že děti zkoušejí navést, aby si holky a kluci role matky a otce obrátili. Většina dotázaných však neznala žádné strategie nebo nástroje, jak o genderových tématech komunikovat nebo jak je řešit. Z výpovědí především vyučujících je zřejmé, že jejich možnosti jsou do značné míry ovlivněny pozicí školy k genderovým tématům, i tím, jak je nastaven rámcový a školní vzdělávací program (tj. jaká témata mají se studujícími ve školním roce probrat a jak je mají pojmut). Za další, jak uvedla Sylvie, příčina spočívá rovněž v tom, že když ona byla studující pedagogické školy, tak s nimi nikdo znevýhodnění žen a mužů, problematiku LGBTQ nebo téma sexuálního obtěžování neprobíral a nemá tudíž nástroje, jak s mladými lidmi citlivě o těchto tématech komunikovat. Z výpovědí je patrné, že mnozí vyučující mají zájem tato témata mladým lidem představovat, ale chybějí jim nástroje, jež by je nasměrovaly, jak správně o intimních tématech, jako je sexualita nebo genderová identita, hovořit, aby to nebylo pro mladé lidi ponižující nebo trapné. Je nutné také podotknout, že z některých rozhovorů s vyučujícími vyplynul určitý nezájem doplnit výuku o hlubší diskusi genderových témat s mladými lidmi. Rozhovory indikují, že tito vyučující mají pocit, že rámcový nebo školní vzdělávací program dostatečně seznamuje studující např. s tématem menšin. Domnívám se, že tento nezájem nemusí nutně pramenit z neochoty diskutovat s mladými lidmi genderová témata nebo z pocitu nedůležitosti hodnoty rovnosti žen a mužů ve společnosti. Tento nezájem spíše pramení z nedostatku nástrojů a vzdělání ve způsobech komunikace genderových i dalších témat (sexuální a jiné menšiny, genderově podmíněné násilí apod.) s mladými lidmi. Jak bylo řečeno výše, mnozí dotázaní z řad vyučujících i organizátorů*rek volného času vyvíjejí iniciativu vzdělat mladé lidi v tom, jak působí genderové stereotypy ve společnosti a jak bychom se mohli chovat a jednat, abychom je nadále nereprodukovali. Z výpovědí komunikačních partnerů*rek, kteří vzdělávají a formují mladé lidi totiž dále vyplývá, že se sami ve své profesi stále častěji setkávají se situacemi, které jsme s nimi diskutovaly v rozhovorech, např. pokud je nějaký student nebo nějaká studentka jiné etnicity, čelí šikaně nebo sexuálnímu násilí nebo pokud je součástí LGBTQ komunity. Mnozí v rozhovorech uvedli, že jsou nebo byli součástí situací, které vyžadují, aby byly vyřešeny citlivě a empaticky – např. hovořili o tom, že v jejich třídě nebo ve škole jsou nebo byli žáci hlásící se k LGBTQ komunitě a chtějí toto sdělit veřejně anebo mají zdravotní hendikep. Například Květa popsala situaci se studentkou, jež byla v začátku změny pohlaví:

Teď v maturitním ročníku učím dívku, která když k nám do školy nastoupila, tak vypadala vzhledově spíše jako kluk, což není známka ničeho. A teď dřív na konci roku, když kolegyně rozdávala vysvědčení, tak za ní přišla a chtěla, aby jí říkala neutrálním jménem, ne jejím ženským jménem. A kolegyně nám to na poradě řekla, abychom na to byli připraveni. Ale nejdřív šla kolegyně za mnou, jako za zástupkyní, co s tím má dělat. A tak jsem jí řekla, ať to teď nechá být, aby to náhodou někomu nevrvalo v hlavě, ale na přípravném týdnu v srpnu jsme se jako vyučující sešli a měli jsem přizvanou i paní psycholožku z poradny. Aby nám řekla nějaké řešení takové zvláštnosti. (Květa)

Nejen Květa, ale také další dotázaní se ocitli v situaci, která byla velmi citlivá, ale nevěděli přesně, jak mají reagovat. I jiní dotázaní byli v situaci, kdy za nimi přišel student, že chce, aby třída věděla, že je gay, a k nim si přišel (jako k autoritě) pro radu, jak to má udělat. A sami dotázaní nevěděli, jestli správná cesta je nechat daného studenta předstoupit před tabuli, ať to oznámí nebo to řekne během diskuse v hodině, když budou sexualitu probírat. Výpovědi ukazují, že nejen vyučující jsou stále častěji konfrontováni s podobnými citlivými situacemi, ale že sami nevědí, jak citlivě tuto situaci vyřešit (viz citace Květy, jež situaci s mladou dívkou uzavřela slovy, že jde o zvláštnost). Nejde tedy jen o vzdělání a osvětu mladých lidí, ale je potřeba nabídnout vyučujícím a všem, kdo se podílejí na výchově mladé generace, nástroje, jak citlivě a efektivně podobné situace řešit. Pokud nebudou v těchto situacích citliví, může to mít enormní dopad na psychiku dotčených mladých lidí. Jedním z řešení může být propagace služeb školního psychologa / školní psycholožky. I o nich jsme se bavily s vyučujícími i s mladými lidmi. Výpovědi ukazují, že mladí lidé jen tuší, že na škole někdo takový existuje, ale jeho služby využil jen málokdo, ale i výpovědi vyučujících indikují, že i oni vnímají, že služby školního psychologa / školní psycholožky nejsou studujícími výrazně využívány. Byli však přesvědčeni, že informace o psychologických žkách jsou studujícím známy a jsou jim stále opakovány. Někteří (např. Václav) souhlasí s postojem, „... že role učitele není aktivně pronikat do osobní zóny studujících a zjišťovat, co se děje, ale spíše vyčkat (...). A až využijí služby pedagogicko-psychologické poradny a z ní přijde doporučení, jak se studenty pracovat, tak to jako učitelé respektujeme.“ Na druhé straně nám ale také jiní vyučující sdělili, že zatímco malé děti na základní škole ještě mají zájem o to, aby sdělily své problémy vyučujícím, tak na střední škole už studující nechtějí sdělovat své intimní a soukromé problémy, a jak uvedla Martina: „... že už si připadají staří na to, aby si chodili říkat o pomoc.“ I v tomto ohledu lze směřovat doporučení k promyšlení toho, jak studujícím na středních školách nabízet a propagovat služby školního psychologa / školní psycholožky bez strachu ze stigmatizace.

V další diskusi o genderových nerovnostech a o tom, jak na ně mladí lidé nazírají, bylo velmi často zdůrazňováno téma vzorů v mediálním světě, které dnes mladí lidé mají. Zejména od trenérů*rek nebo vyučujících tělocviku zazníval názor, že mladé dívky nemají dnes téměř žádné vzory mezi sportovkyněmi anebo že existuje značné podhodnocení ženských sportů (jako je dívčí basketbal, dívčí fotbal apod.), který není ani v médiích prezentován, utkání nejsou přenášena v televizi, finančně nejsou tak podpořeny apod. To podle jejich názoru vede k demotivaci dívek, aby dělaly takové sporty na vyšší úrovni, nebo k obavám a ke strachu, že budou jedinou dívkou mezi samými muži, což pro ně nebude příjemná pozice. Téma vzorů vnášeli do rozhovorů také vyučující společenskovedních předmětů a spíše se na dnešní vzory pro mladé dívky a chlapce dívali kriticky. Že jsou mladé dívky směřovány k tomu být štíhlé, mají o sebe pečovat, aby se líbily ostatním, a naopak chlapci jsou vedeni k tomu, aby byli silní, fyzicky zdatní, úspěšní a bohatí. Podle nich tlak na štíhlost a krásu má samozřejmě negativní dopady v podobě poruch příjmu potravy, nízkého sebevědomí i způsobu, jak mladé dívky nahlízejí na svá těla a snaží se je měnit cvičením, jídlom později i operacemi apod. (viz i Shankardass et al. 2018; Fardouly et al. 2017). Nikdo neuvedl, jaké dopady může mít tlak na mladé muže, aby byli fyzicky zdatní, silní, úspěšní apod. V rozhovorech bylo zmíněno, že i na mladé muže je vyvíjen určitý tlak, jak mají vypadat, ale již se neřešilo, jaké dopady tlak na fyzickou zdatnost, sílu, soutěživost apod. může na mladé muže mít. Přitom dopady toxické maskulinity jsou ale více než evidentní, stejně jako v případě dívek může dojít k nezdravému způsobu, jak budou zacházet s tělem (extrémní

cvičení, ale také steroidy), i k poruchám příjmu potravy (Mayoh, Jones 2021; Chatzopoulou 2020). Projevy toxické maskulinity však nebyly diskutovány kriticky, vlastně nebyly komentovány vůbec. A přitom se ve výpovědích vyučujících i trenérů*rek její projevy objevily:

Spousta holek mi řekne, že chce hrát basket jen tak, aby je to bavilo, nechce hrát o body. Že to nedělají pro výsledek, ale ti kluci jo. Když budu holky nutit, aby hrály za body a budu je nutit do soutěží, tak ony budou prohrávat a otráví je to, ale kluky to posune dál, protože pořád chtějí být lepší, a když prohrají, příště budou chtít vyhrát. (Renata)

V rozhovorech s vyučujícími, trenéry*kami atd. byly pospány situace, kde je zřejmé, že dochází k projevu toxické maskulinity. Ale tyto příběhy zůstaly bez odezvy. A proto i vzhledem k šíři výzkumů, jež zkoumají dopady sociálních médií na zdraví dívek, a k nespočtu aktivit směřujících k podpoře mladých dívek vnímat sebe a své tělo v pozitivním světle, je žádoucí zaměřit aktivity přímo na mladé muže, aby se eliminovaly nežádoucí a negativní dopady toxické maskulinity na zdraví a život mladých mužů.

Posledním tématem, jež bylo v rozhovorech s vyučujícími a trenéry*kami významné, byla role rodiny, sociálních médií v tom, jak ovlivňují a utvářejí názory mladých lidí na různá společenská i genderová témata. Především mezi vyučujícími byl patrný argument, že k nějakému tématu si mladí lidé „názor přinášejí z rodiny“. Vyučující dávají pozici rodiny při formování názorů velký vliv. Zároveň se silná pozice rodiny projevuje také v tom, že škola není schopna v takové míře formovat a ovlivnit jejich názory, a postavení školy v tomto ohledu proto zpravidla chápou jako slabší (vůči rodině). Někteří komunikační partneři*ky totiž uvedli, že když vyučovali studující nebo s nimi diskutovali o choulostivém nebo třaskavém tématu názorově polarizujícím společnost (např. téma sexuálních menšin nebo migrační krize) a dítě o tom doma mluvilo, někteří rodiče si stěžovali. To, že škola má slabší pozici vůči rodině, je logickým důsledkem. Silný vliv rodiny identifikovaly vyučující především u studentů*tek základní školy, naopak studenty*ky střední školy popisovali ovlivněné spíše sociálními sítěmi a vrstevníky*nicemi než rodinou. V tomto ohledu již několik vyučujících uvedlo, že škola a vyučující mají možnost alespoň částečně studujícím ukázat, že ne všechno, co si přečtou, je pravda, že některé informace mohou být klamné a že je potřeba pracovat s více zdroji k ověření pravdy. Právě zde dotázaní vyučující vidí pozici školy jako silnější. I přesto v rozhovorech zazníval názor, že ani v tomto ohledu nemají jako vyučující dostatečné nástroje nebo vzdělání v tom, jak mladé lidi naučit pracovat s různými informačními zdroji, jak je naučit pracovat s informacemi kriticky apod. Přitom vnímají jako důležité, zvláště v dnešní době, kdy existují nejen různé ale často argumentačně protichůdné informační zdroje a nové zprávy se rozšiřují díky sociálním sítím opravdu rychle, aby mladí lidé uměli kriticky pracovat s tím, co si přečtou nebo vidí. Podstatné totiž je, že je to právě student nebo studentka, jež stojí v centru různorodých názorů a postojů, jež přijímají z rodiny, školy, od vrstevníků nebo ze sociálních médií. A může být pro ně náročné různorodé názory vytrýdit a za své přijmout jeden z nich. I v tomto ohledu je velmi důležité mladé lidi učit kritickému myšlení (jak vyjádřilo také několik dotázaných vyučujících) a práci s informacemi z různých zdrojů anebo jim poskytnout bezpečný prostor, kde mohou bez obav své názory nebo vnitřní boj mezi různými názorovými póly vyjádřit a diskutovat o tom. A jedním z takových nástrojů byl pro některé vyučující žákovský parlament nebo studentská rada, které vyučující shodně definovali jako prostor, kde mohou studující bez obav sdělit svůj názor, beze strachu, že bude kritizován, neboť toto je prostor, kde není dobrý ani špatný názor nebo nápad.

IMPLIKACE A DOPORUČENÍ PRO KAMPAŇ

Analýza představila některé z oblastí nebo témat, na které by se mohla zaměřit plánovaná kampaň, a dále to, jaký způsob komunikace je pro cílovou skupinu (mladí ve věku 15–20 let) srozumitelný a přitažlivý.

V obecné rovině výzkum ukázal, že mimo cílovou skupinu by bylo vhodné navázat spolupráci také se školami, a to v několika rovinách:

Jak ukazuje analýza, vyučující, kteří mají zájem se studujícími hovořit o společenských tématech (jako je např. téma sexuálních nebo etnických menšin) anebo chtějí citlivě reagovat na osobní problémy studujících (které mohou vyvést právě z jejich sexuální orientace), nemají potřebné nástroje nebo vzdělání v této oblasti. Nabízí se zde osvěta stávajících učitelů*lek a to především společensko-humanitních předmětů, kde se pravděpodobně rozebírají podobná témata (např. je možné odkázat na publikace neziskových organizací podporující genderově senzitivní vzdělání, kde jsou také nástroje a cesty, jak citlivě diskutovat se studujícími genderovou nebo sexuální jinakost, šikanu i genderově podmíněné násilí). Dále se nabízí spolupráce s pedagogickými školami, aby byly podobné nástroje nabídnuty budoucím pedagogům. Jde především o to, aby i studující středních škol mohli projevit svůj zájem a měli důvěru ve vyučující při řešení životních i krizových situací.

Výzkum ukázal, že ze strany studujících je malý zájem řešit osobní problémy se školním psychologem / školní psycholožkou. Bylo by žádoucí spolupracovat také se školními psychology/psycholožkami a připravit aktivity, které studujícím znovu zopakují, čím se školní psycholog*žka zabývají a s čím je možné se na ně obrátit. Bylo by také vhodné poradit školním psychologům*žkám, jak se studujícími diskutovat problematiku sexuálních menšin, ale i další důležitá témata jako sexuální obtěžování, šikana apod.

Zaměření kampaně, témata a způsob komunikace:

Na základě výzkumu lze tvrdit, že existuje malý počet aktivit cílených na mladé muže, a proto je doporučeno, soustředit kampaň právě na ně. Výzkum upozornil, že toxická maskulinita je součástí každodennosti mladých mužů i vyučujících, přesto není využit žádný nástroj nebo aktivity, které by pomohly detekovat projevy této maskulinity, její důsledky pro život mladých mužů, ale také způsoby, jak zmírnit její projevy. Na Instagramu⁴ jsou již skupiny nebo jednotlivci (především v zahraničí), kteří na toxickou maskulinitu a na její dopady ukazují a kteří inspirují další muže v projevování emocí nebo v potlačení heternormativity (tedy v atributech, které jsou typické pro toxickou maskulinitu). Lze se zde tedy inspirovat i pro plánovanou kampaň.

4 Jedná se např. o #toxicmasculinity

Výzkum dále naznačil, že mladé ženy jsou vnímavější nejen vůči genderovým stereotypům ve svém okolí, ale rovněž v případě, kdy jsou na ně aplikovány a jsou jimi hodnoceny. U mladých mužů taková citlivost nebyla rozpoznána. Dalším tématem kampaně proto může být zviditelnění genderových stereotypů týkajících se maskulinity a mužství a poukázání na jejich projevy, negativní dopady apod. A doporučuje se kampaň zaměřit na pozitivní aspekty maskulinity nebo na prolomení stereotypních předpokladů jako např. že muž mající femininní způsoby chování nebo její jiné atributy je homosexuál nebo že muž projevující emoce a empatii je méně maskulinní apod. V tomto ohledu lze plánovanou kampaň zacílit i jiným způsobem – cílit na mladé muže, ale ukázat, jaké genderové stereotypy oni sami ve svém chování vůči ženám využívají a jaké dopady může toto chování mít na mladé dívky, např. jak je zesměšňuje, ponižuje.

Výzkum ukázal, že ve výpovědích mladých mužů i žen byl stále přítomen silný stereotyp ženy-pečovatelky. Dalším tématem kampaně proto může být osvěta v tom, že péče o děti a rodinu není pouze „ženská práce“, ale že jde o aktivitu, na níž se může podílet muž. A zároveň že její péče o děti nedělá méně maskulinním (např. pečujícího muže v kampani vyobrazit jako „cool a trendy“ otce).

Výzkum dále ukázal, že dotázané mladé dívky, které se o zajímají o feminismus a rovnost žen a mužů, shodně vypovídaly, že se ve svém okolí stále setkávají s negativními hodnoceními feminismu nebo negativním hodnocením, pokud se ony samy definují jako feministky. Dalším tématem kampaně proto může být rozbití negativních konotací feminismu, aby se mladé dívky nebály veřejně přihlásit k feminismu.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že mladí lidé nejsou ve velké míře politicky nebo občansky angažovaní. Někteří podepsali petice anebo se zúčastnili demonstrace, ale spíše z toho důvodu, že chtěli vědět, jak demonstrace vypadá. Také vyučující potvrzovali, že mladí nejsou občansky aktivní, a přitom školy nabízejí žákovské a studentské parlamenty, které jsou však zajímavé jen pro malé procento studujících. I v tomto ohledu by mohla kampaň přispět k popularizaci občanského aktivismu. Jednou z cest je ukázat mladým lidem výhody a pozitiva participativních metod a ukázat tak na příkladu, co se stane, když se na rozhodování podílejí různé skupiny (např. rozdělit studující do skupinek „bezdětní muži / ženy“, „muži / ženy s malými dětmi“ apod. a zadat úkol, jak by v takovém případě rozdělili finance na výstavbu centra pro volný čas, jaké aktivity jsou pro ně důležité a zajímavé a co by v takovém centru jako bezdětní nebo s malými dětmi chtěli mít a co by se stalo, kdyby o výstavbě rozhodovali jen bezdětní nebo jen muži apod.).

V rozhovorech s vyučujícími, trenéry*kami nebo organizátory*kami volného času vyplynula ekologie a ochrana životního prostředí jako jedna z oblastí, kde jsou mladí lidé alespoň částečně aktivní (např. se zapojují ve školních aktivitách na toto téma). V podobných akcích lze najít zdroj inspirace, jak podobné aktivity promlouvají k mladým lidem, čím jsou pro ně lákavé a zajímavé.

S mladými lidmi jsme hovořili také o vizuální a grafické podobě kampaně. Komunikační partneři*ky se shodovali v tom, že Instagram je vhodně zvolená sociální síť, pokud je kampaň zaměřena na lidi ve věku 15–20 let; ve stejné míře byli mladí lidé pro animovanou i hranou formu kampaně; mnozí z dotázaných by preferovali, kdyby kampaň měla vzdělávací a informační apel (např. statistiky, grafy); heslo kampaně by mělo být krátké a výstižné, ale ne pouze jednoslovné; výraznější barvy nebo hudba by podle nich mohly zaručit zaujetí ze strany recipientů*tek; a zároveň je pro ně zajímavější krátké video.

Posledním bodem, o kterém je nutné se zmínit, je skutečnost, že doporučení vycházejí z výzkumu se studenty*kami středních škol a gymnázií, kde se více zaměřují na společenská témata, diskusi o nich apod. Je tudíž důležité, aby kampaň byla schopna oslovit všechny mladé lidi bez rozdílu vzdělání.

LITERATURA

Cleary, A. 2012. Suicidal Action, Emotional Expression and the Performance of Masculinities. *Social Science & Medicine* 74: 498–505. DOI: 10.1016/j.socscimed.2011.08.002

Fardouly, J., Willburger, B. K., Vartanian, L. R. 2017. Instagram Use and Young Women's Body Image Concerns and Self-objectification: Testing Mediation Pathways, *New Media & Society* 20 (4): 1380- 1395, DOI: 146144481769449.

Hargreaves, D. A., Tiggemann, M. 2006. 'Body Image is for Girls': A Qualitative Study of Boys' Body Image. *Journal of Health Psychology* 11 (4) 567–576, DOI 10.1177/1359105306065017.

Chatzopoulou, E. 2020. Instagram and Body Image: Motivation To Conform To the 'Instabod' and Consequences On Young Male Wellbeing. *Journal of Consumer Affairs* 9 (17): 1–41, DOI:10.1111/joca.12329.

Kupers, T. 2005. Toxic Masculinity as a Barrier to Mental Health Treatment in Prison. *Journal of Clinical Psychology* 61 (6): 713–724.

Mayoh, J., Jones, I. 2021. Young People's Experiences of Engaging with Fitspiration on Instagram: Gendered Perspective. *Journal Medical Internet Research* 23 (10), DOI: 10.2196/17811.

Messerschmidt, J. W. 2018. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation and Amplification*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield.

Řiháček, T., Čermák, I., Hytych, R. a kol. 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.

Shankardass, K., Robertson, C., Shaughnessy, K., Sykora, M., Feick, R. 2018. A Unified Ecological Framework for Studying Effects of Digital Places on Well-being. *Social Science & Medicine* 227: 119–127, DOI: 10.1016/j.socscimed.2018.09.022.

Waling, A. 2019. Problematizing 'Toxic' and 'Healthy' Masculinity for Addressing Gender Inequalities. *Australian Feminist Studies* 34 (101): 362–375. DOI: 10.1080/08164649.2019.1679021.

Whitehead, S. M. 2019. *Toxic Masculinity: Curing the Virus: Making Men Smarter, Healthier, Safer*. Luton, Bedfordshire: Andrews UK Limited.

Yankov, P. 2020. *'Toxic Masculinity' and Masculine Behaviours on Photo-oriented Social Media (i.e. Tinder and Instagram) versus the Female Response to Them*. Newcastle upon Tyne: Newcastle University.

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

Publikace vznikla v rámci projektu With You*th. Projekt podpořila Nadace OSF v rámci programu Active Citizens Fund, jehož cílem je podpora občanské společnosti a posílení kapacit neziskových organizací. Cílem programu je dále inspirace k aktivnímu občanství a pomoc znevýhodněným skupinám. Program Active Citizens Fund vstoupil do České republiky v září roku 2019 s cílem podpořit neziskové organizace neohledně na jejich velikost a zkušenosti. V České republice jej spravuje konsorcium, které tvoří Nadace OSF, Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové a Skautský institut. Program je realizován v rámci Fondů EHP a Norska 2014–2021. Prostřednictvím Fondů EHP a Norska přispívají státy Island, Lichtenštejnsko a Norsko ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů v Evropském hospodářském prostoru (EHP) a k posilování spolupráce s 15 evropskými státy. Důležitým posláním programu je také spolupráce mezi Českou republikou a dárcovskými státy. Jde o spolupráci mezi českými neziskovými organizacemi a organizacemi z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

Iceland
Liechtenstein
Norway

**Active
citizens fund**

| Nadace OSF

VÝBOR DOBRÉ VŮLE
Nadace Olgy Havlové

